

tívne jazykové hry by bolo možné analyzovať ako časové sledy statických preskriptívnych jazykových hier). A napokon, temporalizácia by bola užitočná aj v súvislosti s navrhovanou demarkáciou medzi skutočnosťami, ktoré sú potenciálne pod adresátovou kontrolou, a tými, ktoré nie sú. To však nie sú výhrady, iba návrhy na ďalšie rozvinutie. Posledná kapitola veľkolepo zavřila dielo, a musím konštatovať, že ju považujem za najzaujímavejšiu a najoriginálnejšiu kapitolu knihy.

Recenzovaná publikácia je výsledkom dlhodobého úsilia, ktoré V. Svoboda venoval skúmaniu sveta deontickej logiky. Vďaka tomu v knihe cítiť autorov obdivuhodný prehľad v deontickej literatúre i ostražitosť voči všemožným zákerým nástrahám, ktoré na deontických logikov číhajú pri budovaní ich teórií. Ide preto o užitočné a inšpiratívne čítanie pre všetkých, ktorí sa touto problematikou zaoberajú. Text je navyše písaný zrozumiteľným a prít'azlivým štýlom, vďaka čomu môže zaujať aj čitateľov, ktorým je táto oblasť úplne neznáma. Monografia je v neposlednom rade cenná tým, že podobná publikácia doposiaľ na československom knižnom trhu chýbala. Nakoľko ide o akési *Prolegomena ku každej budúcej deontickej logike, ktorá sa bude môcť nazývať adekvátnou*, ostáva už len dúfať, že v budúcnosti vyrastú z takto precízne pripravenej pôdy nejaké adekvátne systémy deontickej logiky.

Daniela Glavaničová

dada.baudelaire@gmail.com

Literatúra

RESCHER, N. (1966): *The Logic of Commands*. London: Routledge & Kegan Paul, New York: Dover Publications.

Alice Jedličková (ed.): *O popisu*
Praha: Akropolis 2014, 176 strán

V novembri minulého roku sa na pôde Ústavu pro českou literaturu AV ČR v Prahe konala vedecká konferencia s názvom *O popisu*, ktorej zavřšením bolo neskoršie vydanie rovnomenného zborníka obsahujúceho konferenčné príspevky účastníkov tohto podujatia. Hneď na úvod treba povedať, že organizátori sa rozhodli pre nesmierne zaujímavý interdisciplinárny formát a podarilo sa im pod hlavičkou „opis“ spojiť relatívne pestrú paletu príspevkov z niekoľkých teoretických disciplín. Pravda, ak by sme chceli povedať, že tematickým svorníkom

príspevkov uverejnených v zborníku *O popisu* sú opisy alebo že sa autori v týchto príspevkoch venujú predovšetkým opisom ako predmetu ich odborného záujmu, bolo by to do určitej miery zavádzajúce. Takýto spôsob vyjadrovania nám totiž sugeruje, akoby existoval určitý typ jazykových prostriedkov nazývaných „opisy“, o ktorých sú jednotlivé príspevky – zatiaľ čo v skutočnosti tu tento predpokladaný spoločný menovateľ zrejme absentuje. Alebo inak a jednoduchošie: Je potrebné si uvedomiť, že nie sú opisy ako opisy.

Už som spomenul interdisciplinárny charakter diskutovanej knihy. Rád by som však okrem toho vyzdvihol editorskú prácu zostavovateľky A. Jedličkovej (prípadne edičného tímu okolo A. Jedličkovej ako hlavnej editorky), a to predovšetkým citlivé a veľmi umné zoradenie jednotlivých príspevkov, vďaka čomu pôsobí publikácia pomerne kompaktné.

Úvodný text s názvom *Nepřítomný popis: kompenzace jeho evokační a identifikační funkce* (s. 9-16) pochádza z pera lingvistky J. Hoffmannovej, ktorá sa zamýšľa nad špecifikami spontánnych rečových prejavov. Jedným z centrálnych pojmov jej uvažovania je implicitnosť ako explanačné ťažisko pri skúmaní fenoménu bežnej hovorenej reči. J. Hoffmannová upozorňuje na fakt, že to, čo by sme mohli pokladať za informačne defektné sprostredkovanie informácii, je takmer neoddeliteľnou súčasťou spontánnych prehovorov – a preto tu vlastne ani nemožno hovoriť o defektoch. Upozorňovanie na túto skutočnosť je dôležité predovšetkým v kontexte nezanedbateľného množstva lingvistických výskumov, ako aj preskriptívno-lingvistických nariadení, kde sa mnohokrát zabúda na špecifiká spontánnej hovorenej reči a kde sa za pravú jazykovú substanciu pokladá (hoci neuvedomene) písaný text. Autorka si celkom oprávnené všima komunikáciu ako jazykovú interakciu s cieľom porozumieť si, k čomu dochádza mnohokrát veľmi neštandardnými (presnejšie: „neštandardnými“) spôsobmi. Na základe analýzy korpusových údajov demonštruje skutočnú povahu hovorenej komunikácie a pokúša sa týmto spôsobom vnieť do diskusie o jazyku nové otázky podnecujúce nové odpovede. Treba však povedať, že J. Hoffmannová vo svojom príspevku nepodáva žiadne kritérium na určenie toho, čo máme pokladať za „absolutní porozumění“ (s. 12). Tým nechcem povedať, že explicitná definícia takéhoto kritéria je nevyhnutnou podmienkou ďalšieho skúmania, veď možno tu naozaj nemožno konštatovať nič určitejšie než quinovskú „plynulost dialógu“. Z metodologického hľadiska je však zrejme dôležité vyrovnat' sa s faktom, že plynulosť dialógu je v mnohých spontánnych prejavoch zabezpečená jednoducho tým, že nám vlastne až tak nezáleží na *presnosti* toho-ktorého opisu.

V nasledujúcom článku *Sémantika určitých deskripcí a identifikácia* (s. 17-28) hľadá analytický filozof Marián Zouhar odpoveď na otázku, či majú určité deskripcie ako opisy práve jedného individua referenčnú funkciu. Autor nadväzuje na starý spor medzi sémantikmi a pragmatikmi, ktorý odštartovala Strawsonova

(1950) ostrá kritika teórie určitých deskripcií B. Russella. Vzhľadom na to, že ide o pomerne známy problém (prinajmenšom pre pravidelných čitateľov *Organonu F*), obmedzím sa na nasledovné skratkovité vysvetlenie (použijem pritom vlastné príklady): Otázka znie, či máme sémantické fungovanie výrazov typu „súčasný pápež“ analyzovať tak, ako analyzujeme sémantické fungovanie výrazov typu „nejaký pápež“, alebo skôr tak, ako analyzujeme výrazy typu „tento pápež“. Zatiaľ čo kvantifikačný výraz „nejaký pápež“ brázdí svetom a vyberá tie indivíduá, ktoré zastávajú funkciu pápeža, výraz „tento pápež“ je kontextovo usmernený, a má teda schopnosť referovať na konkrétne individuum, o ktorom chceme niečo povedať (napr. „Tento pápež je Argentínčan.“). Takto načrtnutý problém je, pravdaže, zrozumiteľný iba pre tých, ktorí pripúšťajú, že naznačený rozdiel v sémantickom fungovaní daných výrazov skutočne existuje. V každom prípade v spore o určité deskripcie zaujíma M. Zouhar nasledovné stanovisko: Určité deskripcie fungujú ako kvantifikačné výrazy a hoci môžu byť použité na identifikáciu rozličných objektov, nemožno na základe toho argumentovať, že na dané objekty referujú.

V záujme objasnenia obhajovanej teórie v kontexte reálnych komunikačných situácií M. Zouhar v závere svojho článku upozorňuje na teóriu variabilných univerz. Podľa tejto teórie použitie kvantifikačných výrazov vždy sprevádza vytýčenie množiny indivíduí, ktoré sú z hľadiska komunikácie relevantné. To znamená, že ak napríklad v závodnej jedálni prehlásime „Všetky obrusy sú špinavé“, tak je naše tvrdenie pravdivé, alebo nepravdivé zrejme iba vzhľadom na tie obrusy, ktoré sa nachádzajú na stoloch v danej jedálni – a nie vzhľadom na všetky obrusy na svete. K tomu si dovoľím uviesť dve poznámky:

1. Podľa môjho názoru a) „mať na mysli“ konkrétne univerzum indivíduí (pozri s. 26) a b) uplatňovať určité deskripcie v komunikácii sú dva aspekty toho istého komunikačného aktu a nemožno ich jednoducho oddeliť. V tom prípade je však prinajmenšom otázne, či dokážeme vysvetliť mienenie toho-ktorého univerza indivíduí bez explicitného či implicitného referovania na toto univerzum.

2. V príspevku sa M. Zouhar zaoberá tým, ako fungujú určité deskripcie v jazyku. Z môjho pohľadu by sme tu však mali rozlíšiť a) fungovanie určitých deskripcií v Russellovej teórii a b) fungovanie určitých deskripcií v komunikácii. Domnievam sa, že ak opustíme územie vytýčené bodom a), tak nám výraz „fungovanie určitých deskripcií“ môže spôsobiť konceptuálne ťažkosti.

Autorom tretieho príspevku je filozof Petr Koťátko, ktorý v článku s názvom *Identifikační funkce popisu ve fikčním textu* (s. 29-40) zostáva na pôde analytickej filozofie, hoci v centre teoretického záujmu sú v tomto prípade literárne texty, a to predovšetkým otázka povahy opisov a vlastných mien uplatnených v tomto type textov. Koťátkova polemická stať je kritickou reakciou na niekto-

ré názory G. Currieho a M.-L. Ryanovej, ale dá sa povedať, že autor sa v článku vymedzuje v podstate voči celému a dnes už pomerne mohutnému prúdu teoretikov fikčných svetov. P. Koťátko je presvedčený, že ak chceme vysvetliť fungovanie literárnych textov, tak sa nemusíme uchýľovať ani k pojmu fikčný svet, ani k žiadnej zložitej teórii literárneho jazyka – pretože tak vlastné mená, ako aj opisy fungujú v literatúre rovnako, ako fungujú v prirodzenom jazyku. Pravdaže, čitateľ nesmie zabúdať, že ak sa tu hovorí o literárnom opise, tak výlučne so zreteľom na jeho sémantickú funkciu, pričom sa abstrahuje od estetického rozmeru literatúry. Vzhľadom na takto vytýčený metodologický rámec sa Koťátko púšťa do polemiky s teóriou nedourčenosti literárnych opisov a okrem iného konštatuje, že literárne texty sú nedourčené v tom istom zmysle ako všetky ostatné opisy (teda aj tie, ktoré používame na identifikáciu skutočných vecí). Podľa Koťátka je predstava, že napísaním literárneho diela stvoríme nedourčený fikčný svet, zvädzajúca – literatúra totiž neopúšťa reálny svet, ide skôr o to, že sme ochotní na základe literárnych opisov predpokladať (v mode *ako by*) taký stav reálneho sveta, ktorý daným opisom zodpovedá (pozri s. 39).

Hoci je Koťátkova kritika teórie o nedourčenosti fikčných svetov presvedčivá, treba povedať, že niektorí autori (napr. L. Doležel, ktorý svoj postoj vyjadril priamo na novembrovej konferencii) hovoria o nedourčenosti fikčných svetov so zreteľom na estetické funkcie toho-ktorého literárneho diela. Ako som spomínal, Koťátko od tohto aspektu abstrahuje, ale keďže tak nerobí explicitne, jeho koncepcia môže byť v niektorých prípadoch zdrojom nedorozumení a pseudosporov.

V súvislosti s koncepciou P. Koťátka je však ešte podstatnejšie to, či na jej základe dokáže čitateľ odpovedať na nasledovnú metateoretickú otázku: Čo znamená predpokladať existenciu entít (v mode *ako by*) v reálnom svete? Na prvý pohľad sa zdá, že sa tu tvrdí niečo podobné, ako keď povieme, že tie a tie literárne opisy opisujú fiktívne entity. Predpokladať, že niečo existuje v reálnom svete, je jedna vec, avšak predpokladať to „v mode *ako by*“ znamená – ak sa nemýlim – vedieť, že v skutočnosti neopisujeme nič reálne. Ak je to tak a ak zohľadníme spomínané tvrdenie, podľa ktorého literatúra neopúšťa reálny svet, potom je tu zrejme potrebné dodatočné vysvetlenie. Vyvstáva totiž možnosť zablúdenia v pojmových uličkách, ktoré sú vydláždzené vratkými kockami jazyka teórie, a to konkrétne slovami „ako by“ a „reálny“. To v podstate znamená, že Koťátkovo priamočiare vysvetlenie fungovania fikčných textov v skutočnosti nemusí byť až také priamočiare.

V nasledujúcich dvoch príspevkoch zborníka *O popisu* sa do centra pozornosti dostáva špecifický typ opisu nazývaný *ekfráza*. Zjednodušene povedané, ekfráza je verbálny (a zväčša umelecký) opis umeleckého obrazu, a predstavuje

teda fenomén, ktorého skúmaním sa teoretici v konečnom dôsledku dotýkajú otázok intermediality.

V spomínaných príspevkoch sa čitateľ dočíta, prečo je veta, ktorou som sa pokúsil ekfrázu vystihnúť, problematická, resp. prečo je príliš zjednodušujúca. Prvý príspevok s názvom *Trajektorie staroveké ekfrázy* (s. 41-72), ktorého autorkami sú Heidrun Führerová a Bernadette Banaszekiewiczová, sleduje problematiku ekfrázy predovšetkým z historickej perspektívy orientovanej na antické pokusy teoreticky sa vyrovnat' s daným fenoménom. Ide o článok, ktorý sa z metodologického hľadiska zásadným spôsobom odlišuje od predchádzajúcich príspevkov, pretože sa tu namiesto analytického preosievania argumentov uplatňuje historizujúca syntéza definícií, postrehov či charakteristík, ktoré však niekedy čitateľa zbytočne zahlcujú. Inými slovami, tento text sa v dôsledku informačnej nasýtenosti stáva pomerne neprehľadným, k čomu prispieva aj rozsiahly poznámkový aparát. V každom prípade v prístupe autoriek sa odráža antickými teoretikmi inšpirované chápanie ekfrázy ako „umenia vyvolať predstavu“ (s. 48). Z textu nie je jasné, či túto charakteristiku možno pokladať za východiskovú, alebo je spolu s inými predmetom samotného skúmania – jednoznačne sa však dá povedať, že teoretické záujmy autoriek sa primárne orientujú na – ak to tak môžem nazvať – „kognitívne efekty“ ekfrázy ako nástroja podnecovania predstáv a presvedčania. Z tohto pohľadu je, samozrejme, otázne, či sa skúmaním antických prameňov môžeme čo i len priblížiť k objasneniu spomínaných „kognitívnych efektov“. Odpoveď na túto otázku čitateľ v texte nenájde – autorky ho však vedú iným smerom, upozorňujú na zväzok pojmov, ako je *enargeia*, *fantasia*, *saíeneia*, *mímésis* a podobne a aj prostredníctvom nich sa pokúšajú odpovedať na otázku, aká je povaha ekfrázy. V tomto prípade je kľúčovým pojmom tzv. rétorická vízia. Podľa autoriek „*rétorická vízie* zrcadlí spôsob, jakým řečník utváří představivost obecenstva na všech kognitivních úrovních“ (s. 47). Keďže autorky ekfrázu sústv'ážňujú (ba na jednom mieste ju priam stotožňujú) s rétorickou víziou, zároveň tým naznačujú, že v kontexte skúmania ekfrázy nie je dôležité lingvistické skúmanie (chápanie ekfrázy ako opisu), ale relevantné je predovšetkým „postulované emoční zapojení vnímatele“ (s. 67) (chápanie ekfrázy ako rétorickej vízie). Domnievam sa však, že programové zotieranie hraníc medzi „kognitívnym stimulom“ a „kognitívnym efektom“, ktoré autorky uplatňujú v súvislosti s pojmom rétorickej vízie, nám nijakým spôsobom nepomôže odhaliť „skutočnú povahu ekfrázy“, ba práve naopak, takáto kategoriálna deštrukcia nám priam bráni v poznávaní.

V druhom článku na podobnú tému, ktorého autorkou je Emma Tornborgová a ktorý má názov *To podstatné je čas: temporální transformace v ekfrázi* (s. 73-93), sa čitateľ dozvie, akým spôsobom možno teoretickú analýzu fenoménu ekfrázy uplatniť pri interpretácii – ako som to prv nazval – verbálnych (a zväčša

umeleckých) opisov umeleckých obrazov. V tomto prípade ide o analyticky ladený text, v ktorom sa autorka pokúša vymedziť niekoľko ekfrastických subkategórií vymedzených predovšetkým s ohľadom na dvojicu pojmov *čas/bezčasie* (*statickosť*).

E. Tornborgová v príspevku nielen vypracúva vlastné literárno-teoretické kategórie, ale zároveň ich priamo uplatňuje pri interpretácii konkrétnych ekfrastických ukážok. Okrem toho sa pokúša takpovediac upratať diskusiu teoretikov, a to predovšetkým prostredníctvom subtilnejšieho posúdenia jednotlivých rovín, ktoré možno „temporálne určovať“. Ak to opäť zjednoduším, ekfrastické opisy môžeme charakterizovať ako statické, či ako dynamické, a podobne môžeme určovať aj obrazy. Autorka upozorňuje na to, že diskusia sa sprehradní, keď budeme explicitne rozlišovať to, či predikát „statický“ uplatňujeme na samotnú ekfrázu/na samotný obraz, alebo tento predikát uplatňujeme podľa toho, čo daná ekfráza/daný obraz reprezentuje, alebo napokon podľa toho, aký interpretačný efekt daná ekfráza/daný obraz spôsobuje. Nebudem zachádzať do ďalších detailov a k uvedenému už len poznamenám, že pri subtilnejšom posúdení predkladanej analýzy možno predsa len vzniesť jednu námietku: Tá spočíva v spochybnení kategoriálnej rovnocennosti („súmerateľnosti“) tých prípadov opisov, ktoré sú síce klasifikované ako statické, avšak v jednom prípade je opis statický v dôsledku toho, ako je koncipovaný (minimum tzv. dynamických slovies a pod.), no v inom prípade je opis pokladaný za statický na základe toho, o čom daný text vypovedá (pozri s. 89-90; báseň *Znehybnění*). Domnievam sa, že rozlišovať tieto prípady je vzhľadom na ciele analýzy rovnako dôležité, ako je dôležité rozlišovať obraz, ktorý padá na zem, od obrazu niečoho, čo padá na zem.

Vo zvyšných štyroch príspevkoch zborníka *O popisu* sa dostávame oboma nohami na pôdu literatúry alebo, ešte presnejšie, vstupujeme do oblasti skúmania opisov uplatnených v umeleckých textoch. Dva z týchto príspevkov sú nielen tematicky, ale aj ideovo natoľko príbuzné, že ich možno (kvôli stručnosti) predstaviť spoločne. Ide o článok Stanislavy Fedrovej s názvom *Popis a jeho subjekt: očima pozorovatele* (s. 94-109) a text *Experientialita: rozděluje, nebo spojuje popis a vyprávění?* (s. 146-167) od Alice Jedličkovéj, ktorý publikáciu *O popisu* uzatvára. Centrom teoretického zaoštrienia uvedených autoriek je literatúra ako médium, ktoré dokáže čitateľom sprostredkovať síce fiktívny, ale predsa „živý“ zážitok. Všeobecne sa predpokladá, že literárne texty, ktoré dokážu čitateľa, ako sa hovorí, vtiahnuť do deja, sú založené na brilantnom rozprávaní – avšak autorky, ktoré vo svojich úvahách v istom zmysle rešpektujú literárnoteoretický protiklad *narácia/opis*, skúmajú fungovanie literárnych opisov práve ako prostriedkov posilňovania tzv. *experientiality* textu. To znamená, že opis by sme podľa autoriek nemali predpojata chápať ako spomaľovaciu prekážku na ceste

fikčným údolím, ale mali by sme si všimnúť možnosti uplatnenia tohto literárneho prostriedku práve v prospech posilnenia čitateľského zážitku. Autorky svoje presvedčenie ilustrujú na konkrétnych ukážkach a upozorňujú na rozličné techniky opisovania:

- v opise sa prelínajúce pásmo rozprávača s pásmom postáv;
- technika opisovania zacielená na zachytenie priestoru v pohybe, resp. na zachytenie tzv. „simultaneity stavů“ (s. 98);
- striedanie perspektív opisovania, t. j. prelínanie opisov vševidiaceho rozprávača s opismi limitovanými zorným uhlom postáv;
- a napokon technika, ktorú možno nazvať „zčasování procesu atribuce“ (s. 153) a ktorá rešpektuje nielen zorný uhol postavy, ale aj sukcesívnosť percepcie.

Ide nepochybne o zaujímavé postrehy, a to predovšetkým z pohľadu tých, ktorých zaujímajú subtilnejšie interpretačné rozlíšenia v rámci analyzovaných diel, ako je napr. Čapkova próza *Procházka*, Jiráskova kronika *F. L. Věk* a podobne. Pravdaže, v tomto prípade stále ostáva otvorené, či sa analýza týka skutočných techník posilňovania experienciality textu, alebo tu ide skôr o vypracovávanie literárnoteoretických konceptov, ktoré spolu s pojmom experienciality umožňujú autorkám – rortyovsky povedané (porov. Rorty, 1992) – uviesť k jednotlivým umeleckým textom zaujímavé interpretačné postrehy. Okrem toho autorky píšú o rozličných technikách „zanoření“, akoby mal samotný text – a v rámci tohto textu použité opisy – schopnosť viesť čitateľa do príslušného fikčného sveta, hoci týmto spôsobom orientovaný výklad môže mnohým pripadať neúplný. Do samotnej explanácie by zrejme malo byť zahrnuté napríklad aj to, čo slovenský teoretik umeleckých textov F. Miko (1970) nazýval „skúsenostný komplex“, t. j. súbor konkrétnych zážitkov, skúseností, ktoré čitateľ pri čítaní premieta do fikčného sveta toho-ktorého diela. Explanačná sila tejto hypotézy spočíva v zachytení jedného z možných dôvodov, prečo jeden a ten istý text niekoho „pohltnú“, zatiaľ čo iného vôbec nezaujme.

Ďalším výsostne literárnym príspevkom zborníka *O popisu* je článok Zdeňka Hrbatu *Thespidova kára* (s. 110-126), v ktorom autor predkladá detailnú literárnu interpretáciu románu *Kapitán Fracasse* od T. Gautiera. Teoretickým zázemím interpretácie sú, dá sa povedať, štandardné (predovšetkým gettierovské) literárnoteoretické kategórie, ktoré autor využíva hlavne s cieľom preniknúť do sémantickej roviny analyzovaného diela. Vzhľadom na tematickú orientáciu zborníka je Gautierovo dielo zaujímavé špecifickým využitím opisov, ktoré na niektorých miestach vyúsťuje priam do deskriptívnej minucióznosti. Ako upozorňuje Z. Hrbata, v prípade *Kapitána Francassa* ide okrem iného o literárnu

reakciu na žáner hrdinských či komediantských románov, poetologicky tu teda dominuje intertextuálnosť, tá však nie je realizovaná iba implicitne, „potichu“ – ale sama sa v metaliterárnych pasážach románu dostáva do čitateľskej pozornosti. Uvedená metaliterárnosť ako autorská stratégia vyjadriť sa pomocou literárnych prostriedkov k samotnej literatúre, prípadne transformovať literárnoteoretické a interpretačné postrehy do podoby umeleckých/estetických textov predstavuje jeden z najdôležitejších poetologických rysov analyzovaného diela. Z. Hrbata sa tejto problematike podrobne venuje, hoci predkladá predovšetkým *sémantickú* interpretáciu – čo v tomto prípade znamená, že sa pokúša predovšetkým dopovedať, o čom je daný román. Keďže sú však vďaka autoreferenčným a metaliterárnym autorským stratégiám uplatneným v Gautierovom diele mnohé idey dopovedané priamo v samotnom umeleckom texte, z hľadiska literárnej interpretácie sa podľa môjho názoru žiada skôr semiotická interpretácia, ktorá práve tieto skutočnosti zohľadní a vyabstrahuje z nich určité poetologické špecifiká, prípadne vyvodí dôsledky (v tomto a výlučne v tomto prípade pracujem s protikladom *sémantický/semiotický* čitateľ (interpret), t. j. s protikladom, ktorý svojho času zaviedol U. Eco. Pozri napr. Eco 1994, 3. kap.).

Podobne ako príspevok Z. Hrbatu, aj článok Ivany Taranenkovej s názvom *V hľadaní adekvátneho sveta a výrazu. Opis v próze slovenského literárneho realizmu* (s. 127-145) je predovšetkým literárnointerpretačnou štúdiou – pričom I. Taranenkova sa vo svojom texte zaoberá prozaickou tvorbou S. H. Vajanského a M. Kukučina ako dvoch významných slovenských autorov obdobia realizmu (prinajmenšom z pohľadu starších periodizácií dejín slovenskej literatúry). Autorka si všima, akým spôsobom fungujú v dielach uvedených spisovateľov naoko neutrálne opisy a dospieva k záveru, že ani v jednom prípade nemožno hovoriť o „nevinnom“ realizme, o literárnom fotografovaní reálneho sveta, pretože v oboch prípadoch je snaha o zachytenie skutočného determinovaná subjektívnymi postojmi či túžbami. V prípade Vajanského je najzreteľnejšia snaha zapriať literatúru v záujmoch nacionalistickej ideológie, „realistický opis“ sa tu nevzťahuje na dobové realie, ale je skôr akousi literárnou výstuhou vyabstrahovaného a nikdy neexistujúceho ideálu, pričom, ako upozorňuje autorka, „tento deficit sa tu nahradzoval naliehavosťou melodramatického výrazu“ (s. 138). A hoci sa práve Kukučinova próza pokladá mnohokrát aj v porovnaní s Vajanského textami za akýsi kánon slovenského realizmu, podľa I. Taranenkovej je aj v tomto prípade literárny svet autorsky koordinovaný, detailný realistický opis tu totiž nie je ani tak výsledkom dôsledného naplňovania určitého estetického ideálu, ale je skôr odrazom „manickej túžby nostalgika“ (s. 140), ktorý do svojich príbehov premieta staré dobré časy. V nadväznosti na postrehy I. Taranenkovej sa však môže čitateľ pýtať, čo si má vlastne počať s predikátom „byť realistickým opisom“ (obmedzeným na literárne texty). Autorka svoje úvahy uzat-

vára pomerne všeobecným konštatovaním, podľa ktorého sú tak Vajanského, ako aj Kukučínove literárne opisy indikátormi „špecifickej realizácie realistického umeleckého modelu v kontexte slovenskej literatúry“ (s. 143). Ako indikátory sú však zrejme „čitateľné“ až vtedy, keď poznáme okrem kontextu slovenskej literatúry aj kontext tvorby jednotlivých diel, to znamená, keď máme okrem diel dostatočne dobre prečítaných aj samotných autorov. A to je zrejme len ďalším dôkazom toho, že pri používaní frázy „fungovanie opisov“ musíme byť ako teoretici nanajvýš obozretní.

Keďže sa mi napriek úsiliu o stručnosť príspevok akosi natiahol, nebudem už trúsiť ďalšie poznámky a zdržím sa aj záverečného hodnotenia diskutovaného interdisciplinárneho projektu. Domnievam sa, že o zmysluplnosti podobných teoretických konfrontácií sa nemožno vyjadrovať na základe vydanej knihy, ale až na základe toho, či podnieti, alebo nepodnieti ďalšiu odbornú debatu. Svoje poznámky k jednotlivým príspevkom zborníka *O popisu* som písal práve s cieľom takúto debatu podnietiť.

Marek Mikušiak

marek.mikusiak@gmail.com

Literatúra

ECO, U. (1994): *The Limits of Interpretation*. Bloomington: Indiana University Press.

MÍKO, F. (1970): *Text a štýl*. Bratislava: Smena.

RORTY, R. (1992): The Pragmatist's Progress. In: Collini, S. (ed.): *Interpretation and Overinterpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, 89-108.

STRAWSON, P. F. (1950): On Referring. *Mind* 59, 320-344.